

Д-р Милан Шкулић, редовни професор¹

ОСНОВНИ УПОРЕДНОПРАВНИ МЕХАНИЗМИ ОДМЕРАВАЊА КАЗНИ И УСЛОВНИ ОТПУСТ

1.01 Изворна научна статија

УДК: 343.242:343.281:34.05(597.11:73)

Апстракт

У раду се анализирају основни упоредноправни механизми одмеравања казне, као и условни отпуст са становишта кривичног материјалног и кривичног процесног права. Аутор објашњава да је за традиционално европско кривично право типичан механизам одмеравања казне онај који се своди на одговарајућу слободну оцену судије у складу са слободном оценом доказа, а у оквирима законског распона казне и правила које се околности начелно сматрају значајним као олакшавајуће или отежавајуће. Други механизам се своди на стриктно бодовање околности које су према самом ставу законодавца релевантне и у том систему судија нема простора да чак ни минимално одступи од мере казне која произиђе из таквог бодовања. Овај систем је поникао у кривичном праву САД, али је у скорашње време прихваћен и у неким европским државама, попут Македоније.

У раду се објашњавају правна природу и појам условног отпуста, претпоставке за пуштање на условни отпуст као и за његово опозивање, те поступак пуштања на условни отпуст, те се износе и подаци о величини затворске популације у свету, уз сумарно анализирање релевантних података, те се закључује да је у Србији потребно даље развијати систем условног отпуста, нарочито уз пробацијски надзор, као и да је у пракси велика опасност тзв. казнени популизам.

Кључне речи: кривично право, кривично процесно право, казна затвора, осуђеничка популација, одмеравање казне, условни отпуст.

1. Уводна разматрања

У условима тзв. пренасељености затвора, увек је изузетно актуелно разматрање свих механизма који доприносе смањењу таквог проблема. Осим изградње нових затворских капацитета, пренасељеност се решава и одговарајућим правним механизмима, чија сврха у формално-правном смислу свакако није решавање тог проблема, али се у пракси често они примењују баш ради смањења броја осуђених у установама за извршење

---

¹ Редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду

заводских кривичних санкција. Један од таквих суштински прилично неселективних механизма је *амнестија* у односу на извршење казне затвора.

За разлику од амнестије као акта законодавног органа, којим се у форми закона, поименично неодређеном кругу лица даје ослобођење од кривичног гоњења (аболиција), потпуно или делимично ослобођење од извршења казне, замена изречен казне блажом казном итд.,² а која с једне стране, није суштински селективна, док с друге стране и нема неку посебну формално-правно дефинисану сврху, условни отпуст би начелно морао да буде како селективан, тако и утемељен на у закону формално-правно дефинисаној сврси таквог института.

Сврха амнестије је углавном имплицитног карактера и ретко је у формално-правном смислу стриктно дефинисана и она у пракси углавном служи одговарајућој „релаксацији“ у друштву након неких великих често и историјских дешавања, попут битне промене друштвено-политичког система, радикалне промене у државном врху након избора и сл.

Сврха условног отпуста је у закону стриктно дефинисана и он се за разлику од амнестије увек односи на поименично одређено лице, које се на условни отпуст пушта након доношења одлуке о томе у одређеном типу формално регулисаног поступка.

Иако ни амнестија ни условни отпуст начелно немају за своју сврху решавање проблема пренасељености затвора, они често служе и томе, где је амнестија у односу на извршење казне затвора једна врста „фронталног“ не претерано селективног начина решавања тог проблема, док је условни отпуст уже формулисан и односи се на конкретно осуђеног.

Поред тога, амнестија би морала да буде изузетно ретка и дешава се по правилу, у време неких крупних „историјских прекретница“, док би условни отпуст морао да буде релативно рутинског карактера, што се коначно огледа и у суштинском формалној разлици између амнестије која се темељи на општем правном акту, односно одговарајућем закону и условног отпуста који се заснива на појединачном правном акту, односно одлуци надлежног органа.

2. Основни упоредноправни механизми одмеравања казне

У историјско-правном смислу, најчешће се сматра да је одмеравање казне било уређивано на два „екстремна начина“, која су оба напуштена у савременом кривичном праву. Први је систем потпуне судске арбитражности, када су казне апсолутно неодређене, те судија може да за било које кривично дело изрекне било коју врсту и меру казне. Други систем се обрнуто, своди на потпуно „везивање руку судијама“, тако што је за свако конкретно кривично дело у закону одређена конкретна санкција, односно врста и мера казне, што значи да судија нема било каквог простора да изрекне било коју другу кривичну санкцију, онда када је доказано да је конкретан оптужени учинио кривично дело.

У упоредном праву постоји један релативно сличан начин „везивања руку“ судијама, а своди се на увођење прецизних *смерница за избор кривичне санкције и изрицање казне*, што представља неку врсту „бодовног система“, где сам законодавац

---

²Више о томе: З.Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, „Службени гласник“, Београд, 2012., стр. 303.

утврђује веома детаљан списак околности које могу да буду ублажавајуће или олакшавајуће, те колико бодова произлази из које од тих околности, остављајући судији простор само за одговарајуће *сабирање и одузимање*, те коначно, формално изрицање казне која произлази из таквих рачунских операција. Овај систем је поникао у САД у виду познатих *смерница за пресуђивање (кажњавање (Sentencing Guidelines))* и он суштински није типичан за континентално- европске државе, па ни уопште европске кривичноправне системе, па се тако, тај систем не примењују ни у Великој Британији, односно Енглеској и Велсу, иако је енглеско кривично право својеврсна колевка англосаксонског права уопште, па и кривичног права САД.³

Не само што су прописане казне у САД (ту је посебан значај тзв. смерница за одређивање казни – *Federal Sentencing Guidelines*), изузетно високе у поређењу са типичном европским законодавствима, већ на *веома строгу казнену политику*, утиче не само генерално изразито пунитивна атмосфера у америчкој јавности и правосуђу, већ и *нека материјална кривичноправна правила*, попут оних која се односе на правило по коме се казне углавном изричу *кумулятивно* за кривична дела у стицају, те најчешће непостојање правила која би се тицала случајева привидног стицаја.

У том су погледу од значаја и нека процесна, па и уставна правила. На пример, начело *ne bis in idem (prohibition of double jeopardy)*, је уставног ранга (Пети амандман на Устав САД), али се оно не односи на случајеве (што није нимало ретко у пракси), када је једно исто кривично дело прописано како савезном регулативом, тако и прописима држава САД, што значи да ако на пример; „неко опљачка банку у Њу Џерсију, он тиме крши како право федерације, тако и право државе у којој је кривично дело учињено. То лице може бити легално кривично гоњено и осуђено одлуком суда у Њу Џерсију за то кривично дело, а потом се против њега може за исто кривично дело водити кривични поступак пред судом на савезном нивоу.⁴ Овај систем који је у основи кривичнопроцесног карактера (наравно и уставног), има потом и непосредан материјални кривичноправни ефекат, јер доводи у таквим ситуацијама до кумулативног кажњавања са две казне за суштински исто кривично дело.

Систем смерница за одређивање казне, односно приморавање судије на бодовање и одговарајуће «сабирање и одузимање», односно друге потребне «рачунске операције», је последњих година продро донекле и у континенталну Европу, па је он од недавно у примени и у Македонији.

Класичан континентално-европски систем је комбинација два основна аспекта:

1) законом се утврђују одређени основни параметри који су релевантни за избор кривичне санкције и одмеравање казне, те се при том;

2) судији омогућава да према свом слободном уверењу, а што је повезано и са деловањем начела слободне оцене доказа, у одређеним релативно ширим законским

---

³ Више о томе: F.Lyall, *An Introduction to British law*, “Nomos Verlagsgesellschaft”, Baden-Baden, 2000, стр. 182.

⁴ Више о томе: Hall, D., *Criminal Law and Procedure*, „Lawyers Cooperative Publishing & Delmar Publishers“, New York, 1992., стр. 106.

оквирима, одлучи за конкретну кривичну санкцију, те ако се ради о казни, одмери и њену меру.

Типичан пример за класичан континентално-европски систем је одредба члана 54 Кривичног законика Србије, којом се прописује да ће суд учиниоцу кривичног дела одмерити казну у границама које су законом прописане за то дело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривице, побуде из којих је дело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дело учињено, ранији живот учиниоца, његове личне прилике, његово држање после учињеног кривичног дела а нарочито његов однос према жртви кривичног дела, као и друге околности које се односе на личност учиниоца. Законом се још прописује и да се околност која је обележје кривичног дела не може се узети у обзир и као отежавајућа, односно олакшавајућа околност, изузев ако прелази меру која је потребна за постојање кривичног дела или одређеног облика кривичног дела или ако постоје две или више оваквих околности, а само једна је довољна за постојање тежег, односно лакшег облика кривичног дела (члан 54 став 3 КЗ).

Основни критеријуми за редовно одмеравање казне тј. одмеравање казне која се креће у оквиру прописане казне за одређено кривично делу јесу *прописана казна, сврха кажњавања и олакшавајуће и отежавајуће околности*.⁵ Приликом оцене и вредновања околности које су у конкретном случају од значаја за одмеравање казне, суд примењује слободну оцену доказа и резонује према свом слободном уверењу, што начелно представља израз поверења правног система у *здрав резон* судија, њихово поштење и правичност, а као и иначе, могућност одређених процесно-правних корекција и у овом погледу постоји захваљујући систему правних лекова у кривичном поступку.

3. Ratio legis и правна природа условног отпуста

Већина модерних држава познаје одређене варијанте условног отпуста и он се најчешће своди на комбиновање две врсте услова: једних који се односе на време проведено у установи,⁶ пре свега у затвору и других, који се тичу одговарајућег понашања

---

⁵ З. Стојановић, *Кривично право – општи део*, 20. издање, Правни факултет Универзитета у Београду и „Правна књига“, Београд, 2013., стр. 314.

⁶То „минимално“ време најчешће износи $\frac{1}{2}$ или $\frac{1}{3}$, а негде је као што је и у Србији - $\frac{2}{3}$. Некада постоје и различите комбинације зависно од врсте кривичног дела и постављања различитих услова у комбинацији да временом које се минимално мора провести у затвору. Некада је правило $\frac{2}{3}$, али се под строжијим условима омогућава и изузетно након $\frac{1}{2}$. У Канади се већ након $\frac{1}{3}$ издржане казне може тражити условни отпуст.

У Италији је (члан 176 КЗ), прописано да осуђени који је издржао најмање 30 месеци (или 26 година ако му је изречена казна доживотног затвора, може бити пуштен на условни отпуст. Када се не ради о доживотном затвору, мора да издржи бар половину казне, али у изузетним случајевима и под условом да осуђени раније није био осуђиван, условни отпуст је могућ и када се издржи само четвртина казне. На новом Зеланду се осуђени којем је изречена казна до две година затвора, аутоматски отпушта када издржи половину казне.

У Аустрији је условни отпуст могућ након што је издржана $\frac{1}{2}$ казне затвора, а да је осуђени при том,у

осуђеног, који практично „заслужује“ да буде условно пуштен. Такође, већина модерних система, разликује раније отпуштање из затвора, када се и не постављају посебни услови током боравка на слободи и условни отпуст, који се своди на одређене услове које на слободи мора испунити осуђени, који је пуштен из затвора. Данас неке државе уводе и обавезан условни отпуст који подразумева да се аутоматски протеклом одређеног времена, осуђени пушта на слободу, при чему се у неким државама, само изузетно прописују изузеци. Иако се условни отпуст сматра „опште прихваћеним институтом са другом традицијом, бројна спорна питања и даље и законодавна решења и праксу условног отпуста.“⁷

Сврха условног отпуста је у формално-правном смислу одређене у одговарајућим изворима права и уско је повезана са сврхом кривичних санкција. Суштина је у оцени да је већ проведеним временом на извршењу кривичне санкције, остварена њена сврха. Ради се наравно о казни затвора, односно одговарајућим облицима лишења слободе. Област кривичног права посвећена кривичним санкцијама уопште, па и механизмом и институтом условног отпуста, се може сматрати и сегментом права извршења кривичних санкција, што је назив који се некада користи за кривично извршно право,⁸

Осим своје строго формалне сврхе, условно отпуст се темељи и на једном ширем *ratio legis*-у, који с једне стране, има чисто пенолошку компоненту, а с друге стране, и одговарајуће шире друштвено значење. У пенолошком смислу *ratio legis* условног отпуста се састоји у извесном награђивању коректног понашања осуђеника, те у стимулсању дисциплинованог владања у затвору, јер само под Тим условом осуђени може да се «нада» условном отпусту, односно «ранијем изласку» из затвора.

У једном ширем друштвеном смислу, условни отпуст има и специфичну компоненту одговарајућег „(о)праштања“ учиниоцу кривичног дела, којем се практично у извесној мери умањује казна. Наравно, ова друга компонента *ratio legis-a* условног отпуста је само имплицитна, она се на неки начин подразумева, али се не истиче у изворима права који се примењују у односу на овај институт. Коначно, та компонента може бити некада и спорна са становишта како ширих друштвених интереса, тако и у

затвору био бар три месеца (§ 46 Abs. 1 StGBÖ), а ако му је изречена казна доживотног затвора, условни отпуст је могућ након што је осуђени издржао бар петнаест година (§ 46 Abs. 6 StGBÖ).

У Немачкој је условни отпуст могућ као редован, онда када је осуђени издржао 2/3 казне (а провео најмање два месеца у затвору), а при том је његов отпуштање из затвора оправдано општим интересима безбедност, те се сам осуђени са тим сагласио (§ 57 Abs 1 StGB), а условни отпуст је могућ и у ванредном облику, онда када је издржана 1/2 казне, испуњени су услови за редован условни отпуст из затвора, а при том оправданост таквог условног отпуста оправдана свим околностма учињеног кривичног дела, личношћу осуђеног и развојем његове личности током издржавања казне (§ 57 Abs 2 StGB). Осуђени којем је изречена казна доживотног затвора може у Немачкој бити условно отпуштен када издржи најмање 15 година, када даље издржавање казне није оправдано тежином његове кривичне и уколико су испуњене претпоставке које се и иначе захтевају за условни отпуст када се ради о другим временским казнама затвора (§ 57a Abs 2 StGB).

⁷ Више о томе: С.Соковић, *Условни отпуст – спорна питања и савремена нормативна решења*, Crimen, број 1/2014., Београд, 2014., стр. 35 – 49.

⁸ Више о томе: Ђ.Игњатовић, *Право извршења кривичних санкција*, Правни факултета Универзитета у Београду, Београд, 2010., стр. 13 – 14.

односу на оштећеног кривичним делом, па се и то увек мора имати у виду када се начелно анализира установа условног отпуста.

Правна природа условног отпуста је сложена. Она с једне стране, има пенолошку компоненту и своди се на механизам одговарајућег „награђивања“ осуђеника који је својим понашањем у затвору показао да је у односу на њега испуњена сврха кривичне санкције, те је заслужио да из затвора буде (от)пуштен раније. С друге стране, по свом ефекту условни отпуст практично мења правноснажну и извршну одлуку суда о дужини казне, што је слично неким ванредним правним лековима., као што је то некада (док је таква ванредни правни лек постојао у Србији, односно раније у СФРЈ), био случај са ванредним ублажавањем казне.

За разлику од ванредног ублажавања казне, које којег су се цениле околности које и иначе утичу на врсту и меру казне, дакле оне које у овом случају имају искључиво карактер ублажавајућих околности, код условног отпуста су ипак, релевантни други разлози који се у основи свде на оцену испуњености основне сврхе кажњавања. Стога је правна природа условног отпуста специфична и има донекле *sui generis* карактер, што је у формалном смислу нарочито очигледно у системима (као што је то некада било и код нас), у којима о условном отпусту не одлучује суд, већ одговарајући административни орган, најчешће мешовитог састава, па и уз учешће суда у одређеном функционалном облику, шта га наравно само по себи, не чини судским органом. Баш због тога, иако нема карактер ванредног правног лека, у већини европских држава, одлуку о условном отпусту доноси суд, а не пенитенсијарна администрација или неки други у основи несудски орган.

Условни отпуст је израз ублажавања механичког и строгог кажњавања и он се у теоријском смислу најчешће повезује са Шкотланђанином Александром Манокијем (*Alexander Macconochie*), у пенологији познатом по „Манокијевом бодовном систему, који је по професији био географ и официр Краљевске морнарице у Великој Британији и који је једно време био део администрације затвора на острву Норфолк, где је развио систем поступања у „три основна степена“, тако да се у првом и другом степену током издржавања казне затвора оцењује да ли је осуђеник поправио своје понашање, тако што на пример, добро ради, укупно се добро влада, учи и сл., док трећи степен подразумева раније пуштање из затвора, али под условом да такав осуђеник на слободи током одређеног периода испуњава одређене обавезе.⁹

4. Величина затворске популације

Стара је анегдота да су некада „судије празниле затворе“, а сада тј. у релативно савремено доба – „судије пуне затворе“. Мисли се на историјску чињеницу да је некада лишења слободе био само начин обезбеђења присуства окривљеног ради суђења, а онда када би суђење било завршено, те ако би се утврдила кривица, следила би одговарајућа казна, било телесна, било смртна, или новчана казна, тј. глоба, али свакако не казна затвора, која је тековина релативно новијег доба, које се између осталог, одликује и тиме што је слобода човека као таква добила посебну вредност,¹⁰ па је онда и одузимање те

⁹J. Samaha, *Criminal Justice*. „Thomson/Wadsworth“ Belmon, стр. 107 – 108.

¹⁰Ово питање је повезано и са људским радом који је такође у релативно новије доба, тј. пре свега са развојем капитализма и тржишне економије, значајно добио на вредности, те је онда настала и прилика да се

слободе на одређено време, могло и да добије карактер кривичне санкције, која временом постаје доминантна у смислу законске нормативе, мада није спорно да у савременим државама све више доминирају разноврсне алтернативе казни затвора.

Већ дуго се у светским оквирима систематски прати величина тзв. затворске популације и ту постоје различити трендови, али је прилично уочљиво постојање значајне диспропорције између различитих држава и њихових кривичноправних и пенолошких система. То је у основи повезано како са применом кривичног права и уопште правних норми, тако и са великим различитостима које се односе на доминантан систем друштвених вредности у појединим државама, конкретне околности које се често битно разликују, али је можда ту најзначајнији чинилаца једна укупна друштвена клима, која утиче и на оне друштвене и државне чиниоце који су пресудни у односу на ово питање, а то законодавна, извршна и наравно, судска власт.

Број лица лишених слободе (у затворима) на 100.000 становника у појединим земљама (2005. године)¹¹

Сједињене Америчке Државе	714
Русија	522
Јужна Африја	413
Тајланд	264
Чиле	212
Пољска	209
Израел	209
Чешка	184
Бразил	183
Нови Зеланд	168
Енглеска и Велс	142
Шпанија	140
Шкотска	132
Холандија	123

„робијаша“, тј. људи кажњени лишењем слободе на одређени временски период, искористе за принудни рад и тако „једним ударцем, постигне више циљева“ – санкционишу учиниоци кривичних дела одузимањем онога што је постало вредније него раније, а то је слобода, а истовремено омогући држави у ширем смислу, да оствари одговарајући профит искоришћавањем рада тих људи током издржавања казне лишења слободе.

¹¹Извор: www.kcl.ac.uk/depsta/rel/icps/world-prison-population-list-2005.pdf.

Аустралија	117
Канада	116
Италија	96
Немачка	96
Француска	91
Северна Ирска	83
Шведска	76
Финска	71
Данска	70
Норвешка	65
Сједињене Америчке Државе	714
Русија	522
Јужна Африка	413
Тајланд	264
Чиле	212
Пољска	209
Израел	209
Чешка	184
Бразил	183
Нови Зеланд	168
Енглеска и Велс	142
Шпанија	140
Шкотска	132
Холандија	123
Аустралија	117
Канада	116
Италија	96
Немачка	96
Француска	91
Северна Ирска	83
Шведска	76

Финска	71
Данска	70
Норвешка	65

Иако се бројеви прилично разликују код различитих извора, могу се уочити одређене правилности, па ћемо у наставку претходну табелу која се односи на податке из 2005. године, приказати са релативно новијим подацима и другачијим изворима. Како се ради о истим државама, могућа су одговарајућа поређења.

Број лица лишених слободе (у затворима) на 100.000 становника у појединим земљама (просечан број из година 2000/2005/2010)¹²

Сједињене Америчке Државе	698
Русија	445
Јужна Африка	292
Тајланд	264
Чиле	247
Пољска	191
Израел	256
Чешка	195
Бразил	301
Енглеска и Велс	148
Шпанија	136
Шкотска	143
Холандија	69
Аустралија и њ	117
Канада	106
Италија	96
Немачка	78
Француска	95

12

Извор: http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_prison_population_list_11th_edition.pdf

Северна Ирска	87
Шведска	55
Финска	57
Данска	61
Норвешка	71

Број лица лишених слободe на 100.000 становника у државама Европске Уније¹³

Данска	61
Естонија	261
Финска	57
Литванија	268
Норвешка	71
Шведска	55
Велика Британија (Енглеска и Велс)	148
Велика Британија (Северна Ирска)	97
Велика Британија (Шкотска)	143
Кипар	94
Грчка	109
Италија	96
Португал	138
Словенија	73
Шпанија	136
Аустрија	95
Белгија	105
Француска	95
Немачка	78
Холандија	69
Бугарска	125

¹³ http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_prison_population_list_11th_edition.pdf.

Чешка Република	195`
Мађарска	187
Пољска	191
Румунија	143
Словачка	184

Број лица лишених слободе на 100.000 становникау државама некадашње СФРЈ¹⁴

Србија	148
Словенија	73
Црна Гора	174
Македонија	147
Босна и Херцеговина (Федерација)	73
Босна и Херцеговина (Република Српска)	71
Хрватска	89

Према неким проценама величина данашње затворске популације износи око 10,35 милиона људи, а постоје и процене да је тај број и нешто већи, те да износи чак око 11.000.000 људи.¹⁵ Иако тај број можда и не делује сувише импозантно када се има у виду да је укупан број становника планете око 6,5 милијарди, не ради се ни у ком случају о неком малом броју, јер ни многе државе света не достижу број од 11 милиона становника.¹⁶

¹⁴http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_prison_population_list_11th_edition.pdf.

¹⁵<http://www.prisonstudies.org/news/more-1035-million-people-are-prison-around-world-new-report-shows>.

¹⁶Поједине релативно велике државе се одликују и великом затворском популацијом, што често и није сразмерно са величином саме државе. На пример, у САД је више од 2,2 милиона људи у затворима, више од 1,6 милиона осуђеника је у Кини (мада Кина иначе, има вишеструко бројније становништво од САД), око 640.000 у Русији, 607.000 у Бразилу, 413.000 у Индији (која је иначе једна од најмногољуднији земаља света), 311.000 у Тајланду, 255.000 у Мексику, 225.000 у Ирану итд. Иначе, више од половине држава света, које укупно заузимају територију од око 55% планете, имају затворску популацију која прелази однос од 150 према 100.000 становника.

Треба наравно, имати у виду и да неке велике државе имају и велику затворску популацију, али само у апсолутном смислу, што значи да немају велики број људи лишених слободе у односу на укупну популацију, према уобичајеној сразмери 1:100.000. Тако на пример, тај број у Индији износи само 33, а у Пакистану 43.

Међу земље које се данас сматрају државама са највећим бројем људи лишених слободе у односу на укупан број становника, тј. на сваких 100.000 становника, спадају следеће земље:

Сејшели (799), Сједињене Америчке Државе (698), St. Kitts&Nevis (607), Туркменистан (583), САД Девичанска острва (542), Куба (510), Ел Салвадор (492), острво Гуам под јурисдикцијом САД (469), Тајланд (461), Белизе (449), Руска Федерација (445), Руанда (434) Бриотамла Девичанска острва (425).¹⁷

Сматра се да је крајем 20. века и почетком 21. века дошло до изузетног пораста «светске затворске популације», што је пре свега последица идеје о «максималној контроли криминалитета», која је своју експанзију највише доживела у САД, мада и у самој тој држави, која је федерација, постоје велике разлике између појединих држава које су у саставу САД, па је тако број осуђених у затворима, тј. њихова стопа на 100.000 становника, 2000. године био дупло већи у јужним државама него у северним државама САД.¹⁸

У савременој (претежно „западној“) криминологији (Coyle 2005), се када је реч о затворима, земље света деле у пет основних категорија:

1. Значајан број држава у развоју, укључујући и бивше колоније у којима су затворе увеле бивше колонијалне империјалистичке силе, а ту спадају државе суб-Сахаре и источне Африке, јужне Азије, карибске државе, Индија и део средњег Истока.
2. Државе у којима се потпуно распао целокупан затворски систем, где спадају неке државе Латинске Америке.
3. Неке државе настале распадом Совјетског Савеза које се одликују затворским системима који се карактеришу веома лошим условима боравка у затворима, те изузетно лошим здравственим условима.
4. Државе које традиционално настоје да максимално смање број осуђеника у затворима и сведу казну затвора на минимум, где спадају многе западно-европске државе.
5. Државе које интензивно повећавају број осуђеника у затворима као елемент «јавне политике» реаговања на криминалитет, где су лидер међу таквим државама Сједињене Америчке Државе, али ту спадају и Русија, као и Јужна Африка.¹⁹

5. Правила о условном отпусту садржана у Кривичном закону Србије

Нормама Кривичног законика су уређена два главна аспекта условног отпуста са становишта кривичног материјалног права:

- 1) елементи основног материјалног услова пуштања на условни отпуст, као и

¹⁷Извор: <http://www.prisonstudies.org/news/more-1035-million-people-are-prison-around-world-new-report-shows>.

¹⁸ T.Newburn, *Criminology*, “Willan Publishing”, Devon,London, 2007, стр. 685.

¹⁹Ibidem.

2) разлози за опозивање условног отпуста.²⁰

5.1. Претпоставке за пуштање на условни отпуст

Основни материјални услов за опозивање условног отпуста се састоји у кумулативном испуњењу *два услова*: првог који се односи на минимално време које мора протећи током извршења казне и другог који се тиче оцене да су остварени одговарајући позитивни ефекти казне.

Осуђеног који је издржао две трећине казне затвора суд ће условно отпустити са издржавања казне, ако се у току издржавања казне тако поправио да се може са основом очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да до истека времена за које је изречена казна неће учинити ново кривично дело (члан 46. став 1 КЗ).

Законодавац налаже суду да при оцени да ли ће се осуђени условно отпустити узима у обзир следеће околности:

1) опште понашање осуђеног, што се своди на његово владање за време издржавања казне,

2) понашање осуђеног у односу на радни ангажман, што се огледа у извршавању радних обавеза, с обзиром на његову радну способност, као и

3) остале релевантне чињенице у вези са оценом степена остварености сврхе кажњавања, а ту спадају друге околности које показују да је у односу на осуђеног постигнута сврха кажњавања (члан 46. став 1 КЗ).

Одређена категорија осуђених је из начелних разлога искључена у односу на могућност условног отпуста. Не може се условно отпустити осуђени у односу на којег су кумулативно испуњени следећи разлози:

1) који је током издржавања казне два пута дисциплински кажњаван и

2) коме су одузете додељене погодности (члан 46. став 1 КЗ).

У односу на одређену категорију осуђених се уводе и посебни услови, додуше не баш прецизно дефинисани, јер се они свде само на коришћење глагола „моћи“, уместо „хтети“, што би требало да укаже на *изуетан/изузетнији* условног отпуштања одређених категорија осуђених. Разлози за ово су криминално-политичког карактера.

Уколико испуњава услове прописане и иначе за условни отпуст (члан 46 става 1. КЗ-а), суд може условно отпустити осуђеног, који спада у неку од следећих опционо дефинисаних категорија:

1) лице у односу на које се извршава затворска казна у најдужем трајању, која представља супститут некада постојећој „капиталној кривичног санкцији“, тј. смртној казни, прописаној за најтеже облике тешких кривичних дела, а то је осуђени који издржава казну затвора од 30 до 40 година;

---

²⁰ Више о томе: М.Шкулић, *Условни отпуст са становишта кривичног материјалног и процесног права*, Међународни научни тематски скуп (Палић, 2-3 јун 2016.): „Кривичне и прекршајне санкције и мере: изрицање, извршење и условни отпуст“, зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2016., стр. 381 – 382.

2) лице које је учинило кривична дела, која начелно по ставу законодавца заслужују оштрију кривичноправну реакцију, што се очигледно, а супротно начелној природи и сврси условног отпуста, своди на захтеве генералне превенције, а ту спадају две врсте кривичних дела, односно две категорије за осуђених за одређена кривична дела:

а) осуђени за одређена таксативно набројана кривична дела, а то су кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом (чл. 370. до 393а КЗ), кривична дела против полне слободe (чл. 178. до 185б КЗ), кривично дело насиље у породици (члан 194. ст. 2. до 4 КЗ), кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. став 4 КЗ), кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије (чл. 305. до 321 КЗ), кривично дело примање мита (члан 367 КЗ) и кривично дело давање мита (члан 368 КЗ);

б) лице које је осуђено од стране надлежних судова, односно њихових посебних одељења, у поступцима вођеним у складу са надлежношћу одређеном Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других тешких кривичних дела;

3) лице које је више од три пута правноснажно осуђен на безусловну казну затвора, а није извршено брисање или не постоје услови за брисање неке од осуда.

У Кривичном закону се само уопштено одређује да суд може у одлуци о условном отпусту одредити да је осуђени дужан да испуни обавезе предвиђене кривичноправним одредбама, али се те обавезе не дефинишу на неки стриктан начин и у пракси се углавном сводe на испуњавање општих услова којима се обезбеђује да условни отпуст не буде опозван, што се практично своди на нечињење кривичних дела на слободи, док траје боравка на условном отпусту.

На неки начин се имплицитно подразумева да осуђени и током боравка на условном отпусту „издржава“ казна, што наравно није тако у реалном смислу, али законодавац прописује (члан 46 став 4 КЗ), да се, ако је осуђени пуштен на условни отпуст, те потом условни отпуст не буде опозван, сматра да је осуђени протеклом времена у одређеном трајању, издржао казну. Иако се то не наводи стриктно, јасно је да се ради о времену које представља збир времена проведеног у затвору и онога које је „преостало“ у односу на изречену казну, а које је протекло током боравка осуђеног којем је одобрен условни отпуст, на слободи.

Нека решења садржана у Кривичном закону, мада су њима у извесној мери поправљене аномалије настале новелама КЗ-а из 2009. године, се ипак могу аргументовано могу критиковати, како у суштинском смислу, тако и са правно-техничког становишта.

Тиме што законодавац у првом ставу члана 46 Кривичног законика, користи глагол „хтети“, односно наводи да **ће** суд условно отпустити осуђеног, није у наш кривичноправни и пенолошки систем уведен *обавезан условни отпуст*, јер се таква одлука доноси само ако су испуњени одређени таксативно набројани обавезни услови, што значи да условног отпуста и када је протекло одређено минимално време, може, али и не мора бити. Иако и то представља одређену „релаксацију“ у односу на ранија правила, то није исти механизам као онај који постоји у неким државама, односно неким другим

кривичноправним системима, где се практично подразумева да протеком одређеног времена, осуђени скоро без изузетка бива пуштен на условни отпуст.

Није сувише велика разлика ни када се у другом ставу члана 46. Кривичног законика у односу на одређене категорије осуђених уместо глагола „хтети“, користи глагол „моћи“, те се не одређује да „ће“ суд под одређеним условима отпустити осуђеног, већ се наводи да суд „може“ под истим тим условима, одређене категорије осуђених условно отпустити. Тиме се само имплицитно за те категорије осуђених, односно боље речено у погледу лица осуђених за одређена кривична дела, наглашава да се они само изузетно могу условно отпустити. Ово је у поприличној супротности са правном природом условног отпуста који се базира на специјалној превенцији, односно оцени да су у односу на конкретног осуђеног испуњени одређени елементи сврхе кажњавања, јер се такво лимитирање суштински базира на криминално-политичким разлозима и очигледно је у домену генералне превенције.

Избор кривичних дела у односу на која је могућност условног отпуштања осуђених за њих додатно (мада прилично слабо у правно-техничком смислу), лимитирана, је очигледно у основи популистичке природе, па чак и помало „дневно-политичког карактера“, јер се у тој категорији налази и већина оних кривичних дела у односу на која је новелама Кривичног законика из 2009. године, искључена могућност ублажавања казне, а што је веома спорно како у чисто кривичноправном, тако и у криминално-политичком смислу.

5.2. Претпоставке за опозивање условног отпуста

И опозивање условног отпуста може бити обавезно или факултативно. Условни отпуст се обавезно опозива уколико осуђени док је на условном отпусту, учини кривично дело одређене тежине, односно буде осуђен на казну одређене врсте и мере.. Суд ће опозвати условни отпуст ако осуђени, док је на условном отпусту, учини једно или више кривичних дела за која је изречена казна затвора преко једне године (члан 47 став 1).

Ако се ради о осуди која не подразумева обавезно опозивање условног отпуста, суд само може опозвати условни отпуст. До тога долази када се алтернативно ради о једној од следећих ситуација:

1) ако условно отпуштени учини једно или више кривичних дела за која је изречена казна затвора до једне године, или 2) уколико осуђени не испуни неку од обавеза које му је суд одредио 46. став 3. КЗ), када је донео одлуку о условном отпусту. При оцени да ли ће опозвати условни отпуст суд ће нарочито узети у обзир одређене околности, међу које спадају: 1) околности које се односе на врсту кривичних дела - сродност учињених кривичних дела, 2) околности субјективног карактера - побуде из којих су учињена кривична дела, као и 3) друге околности које указују на оправданост опозивања условног отпуста.

Правила која се односе на обавезно или факултативно опозивање условног отпуста се примењују и кад се условно отпуштеном суди за кривично дело које је учинио пре него што је условно отпуштен (члан 47 став 3 КЗ).

Кад суд опозове условни отпуст изрећи ће казну применом одредаба Кривичног законика које се односе на одмеравање казне за кривична дела учињена у стицају (чл. 60. и

62. став 2. КЗ), узимајући раније изречену казну као већ утврђену, а део казне који је осуђени издржао по ранијој осуди урачунава се у нову казну, док се време проведено на условном отпусту не урачунава.

Ако условно отпуштени буде осуђен на казну затвора до једне године, а суд не опозове условни отпуст, продужава се условни отпуст за време које је осуђени провео на издржавању те казне затвора (члан 47 став 5 КЗ).

6. Поступак за пуштање на условни отпуст уређен правилима Законика о кривичном поступку Србије

Одредбама Законика о кривичном поступку се уређује поступак за пуштање на условни отпуст, чија је основна карактеристика у односу на ранија кривичнопроцесна правила да се с једне стране инсистира на одговарајућој *расправној природи* и ове врсте поступка, док се друге стране, поступак прилично компликује и другим правилима, те се што је са становишта правне-техничке крајње лоше поново парафразирају услови за пуштање на условни отпуст иначе, утврђени Кривичном закоником, односно такви се услови понављају, што је коначно, довело до скоро невероватне ситуације да су сада Закоником о кривичном поступку прописани другачији услови за пуштање на условни отпуст у односу на оне који су прописани Кривичним закоником.

6.2. Материјални услов за пуштање на услови отпуст садржан у Законнику о кривичном поступку

Осуђени који је издржао две трећине изречене казне затвора или његов бранилац може поднети молбу за пуштање на условни отпуст. О молби за пуштање на условни отпуст одлучује ванпретресно веће суда који је судио у првом степену. Поступак за пуштање на условни отпуст, инициран молбом осуђеног или његовог браниоца, одвија се у два основна стадијума: 1) поступак претходног испитивања и 2) одржавање рочишта за одлучивање о молби за пуштање на условни отпуст.²¹

Одмах по пријему молбе за пуштање на условни отпуст ванпретресно веће испитује да ли су испуњени законски услови за подношење молбе и решењем одбацује молбу када утврди постојање неког од следећих алтернативно прописаних разлога: 1) недозвољеност молбе – ако је молба поднета од стране неовлашћеног лица; 2) ако осуђени није издржао две трећине изречене казне затвора; или 3) уколико је осуђени у току издржавања казне затвора покушао бекство или је побегао из завода.

Ако није одбацило молбу за пуштање на условни отпуст, веће прибавља потребне информације из различитих извора: 1) затражиће извештај од завода у којем осуђени издржава казну затвора о његовом владању и другим околностима које показују да ли је постигнута сврха кажњавања; те 2) прибавиће извештај повереника из органа управе надлежног за извршење кривичних санкција.

Након што су обављена претходна испитивања, председник већа наредбом одређује дан, час и место одржавања рочишта за одлучивање о молби за пуштање на условни отпуст, а на то рочиште председник већа позива следећа лица: 1) осуђеног, ако оцени да је

---

²¹ Више о томе: М.Шкулић, *Кривично процесно право*, VIII издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015., стр. 495.

његово присуство потребно; 2) браниоца, ако га осуђени има; 3) јавног тужиоца, који поступа пред судом који одлучује о молби; као и 4) представника завода у којем осуђени издржава казну затвора, ако је извештај понашању осуђеног позитиван. Позив се доставља тако да између дана достављања позива и дана одржавања рочишта остане најмање осам дана, а бранилац се упозорава да ће се у случају његовог недоласка на рочиште, рочиште одржати и у његовом одсуству.²²

Рочиште за одлучивање о молби за пуштање на условни отпуст, које се у одређеној мери заснива на начелу расправности, почиње изношењем разлога за условни отпуст од стране браниоца, а у случају да је бранилац одсутан, или ако осуђени нема браниоца, председник већа укратко излаже разлоге за подношење молбе. Ако осуђени присуствује рочишту, председник већа узима изјаву од њега, а после тога позива јавног тужиоца да се изјасни о молби осуђеног. Уколико је на рочиште позван и представник завода у којем осуђени издржава казну затвора, председник већа испитује представника о релевантним околностима, које се односе на: 1) владање осуђеног за време издржавања казне и 2) извршаваће радних обавеза, с обзиром на радну способност осуђеног. Поред тога, представник завода се испитује и о свим другим околностима које би указивале на то да је постигнута сврха кажњавања.

Веће одмах по окончању рочишта доноси решење којим одбија или усваја молбу за пуштање на условни отпуст, при чему је дужно да посебно има у виду следеће околности: 1) процену ризика осуђеног, 2) успешност у извршавању програма поступања, 3) ранију осуђиваност, 4) животне околности и 5) очекивано деловање условног отпуста на осуђеног. У решењу о условном отпусту веће може одредити да је осуђени дужан да испуни одређене обавезе предвиђене кривичним законом, а може одлучити и да осуђени за време условног отпуста буде под електронским надзором.

Решење о условном отпусту доставља се осуђеном и његовом браниоцу, јавном тужиоцу, заводу у којем осуђени издржава казну, суду који је осуђеног упутио на издржавање казне, судији за извршење кривичних санкција надлежном према пребивалишту осуђеног, органу полиције, поверенику из органа управе надлежног за извршење кривичних санкција и центру за социјални рад према пребивалишту осуђеног. Против решења о одбијању или усвајању молбе за пуштање на условни отпуст жалбу могу изјавити јавни тужилац, осуђени и његов бранилац. Када су за то испуњени законски услови, могуће је водити и поступак за опозивање условног отпуста, а одредбе које се односе на одлучивање о молби за пуштање на условни отпуст сходно се примењују у том поступку.

7. Закључак

Немогуће је разматрати проблематику одмеравање казне и условног отпуста, а да се при том, не обрати пажња и на казне како оне прописане у кривичном законодавству, тако и оне које се изричу, што се онда своди и на одређене криминално-политичке анализе. Наиме, условни отпуст је по логици ствари, супсидијарног карактера - до њега долази или може доћи, тек када је осуђени правноснажно осуђен на казну затвора и када она започне да се извршава, односно када већ у одређеном времену траје извршење казне затвора.

---

²²М.Шкулић и Т.Бугарски, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2015., стр. 591 – 592.

Пуно је у нашој јавности озбиљних заблуда о злочинима и казнама... Томе често доприносе и неодговорни политичари, али и веома „крволочни“ масовни медији...

Традиционална представа богиње правде која има повез преко очију, не значи да правда треба да буде „слепа“, већ да би пред њом сви људи морали да буду једнаки, а закон би морао да једнако важи за све. Вага у једној, а мач у другој руци богиње правде, означавају да казна мора бити сразмерна кривици. Начелно би за иста кривична дела, морале да следе исте кривичне санкције. Без обзира што се може радити о истој врсти кривичног дела, односно истој правној квалификацији, у стварности апсолутно никада не постоје два потпуно „истоветна“ кривична дела.

Свако кривично дело је израз веома разноврсних околности. Коначно, стара је истина да се не суди „кривичном делу“, већ његовом потенцијалном учиниоцу, а код сваког човека, па и оног који је окривљени у кривичном поступку, постоји читав низ различитих животних околности. Како оне околности које се тичу конкретног кривичног дела, тако и оне које се односе на његовог учиниоца, утичу на одлуку суда о врсти и мери казне. Зато богиња правде не само да није, већ ни не сме да буде слепа.

Библијске су истине да „каквом мером судиш, тако ће ти бити суђено“ и „не суди, да ти не би било суђено“, али то не значи да заиста не треба судити, већ да није лако ни судити, нити пресудити. Суђење је вероватно више божанска, него људска функција, али у свету таквом какав је, људи не могу чекати само на коначни Божји суд. У правној држави су судијама поверени право и дужност (пре)суђења.

Када судија стекне уверење да је окривљени учинио кривично дело, он га својом пресудом оглашава кривим и изриче му одређену кривичну санкцију, која не мора увек да буде казна, већ може бити и мера упозорења, као што су условна осуда и судска опомена. За теже случајеве следе казне, попут оне која се сматра „класичном“ а то је казна затвора.

Законодавац усмерава судију у одмеравању казне, тако што се прво законом прописују казне за поједина кривична дела, а како је то је увек у одређеном распону, од минимума па до максимума, законом се прописује и низ околности које судија мора узети у обзир када се опредељује за конкретну меру казне у оквиру тог распона. Те околности у сваком конкретном случају могу бити како олакшавајуће, тако и отежавајуће. Ту спадају: степен кривице, побуде из којих је кривично дело учињено, јачина угрожавања или повреде правом заштићеног добра, околности под којима је дело учињено, ранији живот учиниоца, његове личне прилике и његово држање после учињеног кривичног дела, а нарочито однос према жртви кривичног дела, као и све друге околности које се односе на личност учиниоца. Судија мора узети у обзир и сврху кажњавања, што значи да оцени и да ли ће конкретна казна деловати на учиниоца тако да не врши поново кривична дела, што је тзв. специјална превенција, те да ли ће својом одлуком утицати и на друге људе да не чине кривична дела, чиме се остварује циљ тзв. генералне превенције.

Олакшавајуће и отежавајуће околности се не могу вредновати механички, аутоматски, ни рутински, већ се морају посматрати јединствено и у светлу свих релевантних околности. Обрнуто поступање би судију претворило у неку врсту „математичара“ који поједностављено решава „једначину“ састављену из низа „позитивних“ и „негативних“ бодова. Апсолутно „прецизна“ казна би следила као „резултат“ малчице сабирања и помало одузимања. Професори кривичног права то студентима објашњавају једном трагикомичном причом о судији који узима оптуженом

као битну олакшавајућу околност што је сироче, а он се кривично гони због убиства оца и мајке.

Да ли на казну утичу и неке друге специфичне околности, попут јавног мњења, политичара који обећавају „нулту толеранцију“, медијских „спиновања“, па и прејудуцирања ? Не би требало, али свакако да понекад и ти фактори делују. Већ дуго се уосталом и у науци пише о „ванправним факторима“ утицања на судске одлуке. То се никада не може потпуно избећи, јер судије, иако врше часну и у демократском друштву једну од најпоштованијих функција, ипак нису богови, нити живе под „стакленим звоном“. Када медији или други утицајни друштвени фактори некога унапред осуде или унапред „обећају“ да ће „злочинац бити тешко кажњен“ и када се у јавности створе таква очекивања, судији није лако да поступи другачије. То није лако, али на „муци се познају јунаци“.

Судија мора да суди „ни по бабу ни по стричевима“. Ни масовни медији, ни јавност коју они информишу, нису дужни да познају право, нити они имају увид у све околности конкретног кривичног дела, али судија зна право и када утврди све битне чињенице, он доноси своју одлуку, чији циљ није да се задовољи јавност, већ да се законито и правично пресуди. Без обзира на све коментаре у јавности или било чије (не)задовољство његовом пресудом, судија ће моћи „мирно да спава“, само ако је он сам лично уверен да је одлучио у складу са законом, по савести и својим осећајем за правичност.

Сврха условног отпуста није искључиво растерећење затворских капацитета, односно смањење тзв. затвореничке пренасељености, али се условним отпустом остваруј и тај важан циљ, јер само ако број осуђеника у затворима одговара њиховим пројектованим капацитетима, казна затвора се не само може извршавати на хуманији начин, већ се једино тада могу и постићи циљеви кривичног санкционисања.

Циљеви кривичних санкција уопште, па и казне затвора се ефикасно у условима савремених правних система могу остварити не само током издржавања казне затвора, већ и у периоду боравка осуђеног на условном отпусту, што је добро како за самог осуђеника и његову породицу, већ и за друштво у целини.

Није спорно да не треба априорно бити „болећив“ према криминалитету, односно учиниоцима кривичних дела, који често заслужују и строге кривичне санкције, али не треба заборавити да само строго кажњавање по себи, често није ни ефикасно, нити довољно. Модерне државе настоје да смање величину тзв. осуђеничке популације, а разумни политичари и државни функционери не падају у „замку“ олако обећане брзине у решавању проблема криминалитета, која се најчешће своди на обећање бескомпромисне борбе и велике строгости, те нарочито се манифестује поштравањем норми кривичног законика, а пре свега се огледа у прописивању све тежих казни, па и бесмислених норми, попут (уведених новелама КЗ-а из 2009. године), о забрани ублажавања казне за поједина кривична дела, најчешће прилично насумично одабраних.

Србија последњих година доживљава критику и због пренасељености затвора, али и због релативно великог броја људи лишених слободе. Решење се тражи у изградњи нових затворских капацитета, развоју алтернативних кривичних санкција, али некада се посеже и за „фронталним“ нормативним решењима, попут закона о амнестији.

Просек броја осуђених у односу на људе на слободи се у Европској Унији око 100 осуђених на 100.000 становника, а неки „европски идеал“ би био да однос људи лишених слободе односу на укупну популацију буде око 60 до 65 или нешто мање, попут онога што је данас присутно у Норвешкој, Шведској, Финској, Данској, али и нама добро познатој Словенији. Коначно, ни Немачка као ни Француска, као „старе“ европске државе не достижу број од 100 људи лишених слободе према 100.000 становника.

Србија је пре последњег Закона о амнестији имала око 150 људи лишених слободе на 100.000 становника, а после ступања на снагу тог закона и његовог „деловања“, тај број је смањен на између 130 и 140 на 100.000. Парадоксално је да је број људи лишених слободе у Србији (како осуђених, тако и оних у притвору), 2005/2006. године износио између 65 и 70 на 100.000 становника, а да је онда практично за неколико година удвостручен и сада се праве читави програми и пројекти усмерени на смањење тог броја, уз понекад чак и својеврсну „мистификацију“ нових законских решења, а заборавља се да је Србија и у условима ранијих законских решења, успевала да има врло „солидан“ број осуђених у затворима са становишта неких „европских стандарда“.

Можда је боље да прво размислимо шта је био основни узрок повећања затворске популације у Србији. До тога је пре свега, дошло захваљујући значајном поопштравању казнене политике, што је последица углавном, дневно-политичких, па и политичко-пропагандних чинилаца. Иако није спорно да се често суочавамо са све тежим облицима криминалитета, биће да је прави узрок знатно поопштрене казнене политике (како са становишта норми, у смислу прописивања тежих казни у КЗ-у, забране ублажавања за одређена кривична дела и сл.), тако и у судској пракси, значајан медијски притисак и политичка кампања о потреби строжијег кажњавања (што је често прерастало и у тзв. моралну панику),²³ а што је постало нарочито изражено током 2008/2009/2010. године, али се у великој мери наставило и до данас.

Својеврсну „кризу“ је последњих година доживео и условни отпуст, који је некада пре неколико деценија износио и више од 50 %, да би пре неколико година пао на заиста минималних 7 %, те последњих година, полако почео да се „опоравља“, достижући вероватно близу 20 %, али при чему треба имати у виду да се у великом броју случајева у пракси ради о условном отпусту који износи свега неколико месеци, те више личи на превремени отпуст из затвора, него на класичан условни отпуст.

Идеја о потреби развоја и шире примене алтернативних кривичних санкција, те ширем афирмисању условног отпуста, те нарочито развијању тзв. пробације током периода када се осуђени налази на условном отпусту, није вид болећивости према криминалитету, већ напротив, тек онда када се смањи број осуђених у затворима, могуће је постићи и боље ефекте у извршавању казни и уопште, кривичних санкција, што је у виталном друштвеном интересу. Тек тада се коначно и стичу услови да криминална политика начелно постане знатно ефикаснија, те буде посвећена значајнијим случајевима, те се не сведе на ону метафоричну веома „чудну“ *рибарску мрежу*– која „хвата мале рибе, а пропушта велике“.

...

---

²³ Више о тзв. моралној паници: F.E.Hagan, *Introduction to Criminology – Theories, Methods and Criminal Behavior*, 6th Edition, Sage Publications, Thousand Oaks, California, 2008., стр. 450.

Литература

- Newburn, T., *Criminology*, “Willan Publishing”, Devon, London, 2007.
- Игњатовић, Ђ., *Право извршења кривичних санкција*, Правни факултета Универзитета у Београду, Београд, 2010.
- Lyll, F., *An Introduction to British law*, “Nomos Verlagsgesellschaft”, Baden-Baden, 2000.
- Samaha, J., *Criminal Justice*. „Thomson/Wadsworth“ Belmon, 2014.
- Соковић, С., *Условни отпуст – спорна питања и савремена нормативна решења*, Crimen, број 1/2014., Београд, 2014.
- Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика*, „Службени гласник“, Београд, 2012.
- Стојановић, З., *Кривично право – ошти део*, 20. издање, Правни факултет Универзитета у Београду и „Правна књига“, Београд, 2013.
- Hagan, F.E., *Introduction to Criminology – Theories, Methods and Criminal Behavior*, 6th Edition, Sage Publications, Thousand Oaks, California, 2008.
- Hall, D., *Criminal Law and Procedure*, „Lawyers Cooperative Publishing & Delmar Publishers“, New York, 1992.,
- Шкулић, М., *Кривично процесно право*, VIII издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015., стр. 495.
- Шкулић М.и.Бугарски, Т., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2015.
- Шкулић, М., *Условни отпуст са становишта кривичног материјалног и процесног права*, Међународни научни тематски скуп (Палић, 2-3 јун 2016.): „Кривичне и прекршајне санкције и мере: изрицање, извршење и условни отпуст“, зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2016.

BASIC COMPARATIVE LEGAL MECHANISMS OF SENTENCING AND PAROLE

1.01 Original Scientific Article UDK

Summary

The paper explains the basic mechanisms of comparative sentencing and parole from the standpoint of substantive and procedural criminal law. The author explains that in the traditional European criminal law a typical mechanism of sentencing is based on the legal scope prescribed penalties and on the same general rules of significant circumstances as mitigating or aggravating. Another mechanism is reduced to strict scoring circumstances, according to the relevant paragraph of the legislator and the judge in this system has no possibility to even minimally depart from the rates resulting from the penalties of such scoring. This system originated in the criminal law of the United States, but in recent times accepted and in some European countries, such as Macedonia.

In the article are explained the conditional release from the standpoint of substantive and procedural criminal law. The author explains the legal nature of the concept of conditional release, conditions for release on parole and for its revocation, and the procedure for release on parole.

In the article are analyzed the actual data on the size of the world prison populations. Author concludes that Serbia needs to develop a system of conditional release, particularly with probation supervision, and that the great danger for the state with the rule of law is so called penal populism.

Key words: criminal law, criminal procedural law, prison punishment, prison population, determination of punishment, conditional release.

---

²⁴ Professor at the Faculty of Law, University of Belgrade